

Dubravko Lovrenović, *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska (1387–1463)*, Synopsis, Zagreb–Sarajevo 2006, 808 str.

Autor dr. Dubravko Lovrenović pripada mlademu naraštaju (nedvojbeno meritornih) povjesničara. Profesor je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na predmetu Opća povijest srednjega vijeka. Poznat je od ranije po svojim historiografskim tekstovima u kojima obrađuje različite srednjovjekovne fenomene, a spada u red pasioniranih istraživača medijevalistike.

Najnovije Lovrenovićevo djelo *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska (1387–1463)* sastoji se od predgovora, pristupnih napomena, sedam glava i dodatka u kojemu je zapravo sadržana osma glava (budući da se konceptualno ponešto razlikuje od središnje teme). Pristupne napomene ili *Pristup problemu* uvode čitatelja u Lovrenovićev metodički diskurs: glavne misli i problemi iz kasnije povijesti ne smiju se pretpostaviti razdoblju što ga autor tematizira u svojoj knjizi. Pristup tretiranom razdoblju temelji se isključivo na »čitanju« povijesti *iznutra*. Drugo, autor je načinio posvemašnji otklon od ideologije bilo koje provenijencije, pa se ovo djelo s obzirom na dosadašnju historiografiju može smatrati gotovo pionirskim u tom smislu. Analizirajući glavne povijesne čimbenike srednjovjekovne bosanske države, autor se uputio u iznimno minuciozno istraživanje vremenski kratkoga razdoblja prošlosti, što pokazuje da je tema iscrpno obrađena pod svim relevantnim vidicima. Autor je u istraživanje krenuo sa sigurnošću da su vladari često imali svoje osobne motive i različite zakulisne igre, jer mu je jasno da se katkad baš tu krije rješenje stonovitih povijesnih zagonetki.

Naziv svake glave upućuje na određeno razdoblje što ga ona obrađuje i njegovo je simbolično obilježje: glava I, *Promjena perspektiva: širenje i sužavanje dina-*

stičkog prostora (1387–1395); glava II, *Stari problemi — nova rješenja (1395–1404)*; glava III, »*Od potopa svijeta nije se toliko smel' i vrtil'» (1404–1415)*; glava IV, *Bosna između turskog čekića i ugarskog nakovnja (1416–1443)*; glava V, *Djelovanje antipoda (1443–1461)*; glava VI, *Rasplet u opračju promijenjene crkveno-političko-dinastičke paradigme (1461–1463)*; glava VII, *Dvorske kulture Bosne i Ugarske u ogledalu istočno-centralne Europe (Vremenski ritmovi, forme, institucije, norme)*; glava VIII, Dodatak: *Glavne historiografске kontroverze o bosanskom srednjovjekovlju u svjetlu ugarsko-bosanskih odnosa*. Slijede još *Prilozi* s bibliografskim informacijama i iscrpnim kazalima osobnih i zemljopisnih imena.

Budući da na suženu prostoru nije moguć širi prikaz cijeloga djela, valja se ograničiti na osvjetljavanje samo glavnih rezultata Lovrenovićevih istraživanja, kao i na prinose što ih autor priskrbljuje i civilnoj i crkvenoj povijesti. Sam naslov djela upućuje na središnji (ali ne i jedini) predmet istraživanja: podrijetlo *svete krune bosanske* i njezin odnos prema ugarskoj kruni. Historiografsku argumentaciju autor provodi dosljedno *in continuo*, s naglašenim osjećajem za redosljed potkrijepljenih tvrdnja o izvoru, nastanku (podrijetlu) i funkciji *svete krune bosanske*. Ustanovljuje njezino endogeno podrijetlo, a biskupa Crkve bosanske označuje kao koronatora (onaj koji podjeljuje krunu). Dakle, biskup (djed) Crkve bosanske obavljao je ceremonijalni čin krunidbe svih bosanskih kraljeva (uključujući prvoga, Tvrtka I Kotromanića, koji se sam proglasio kraljem), osim posljednjega (Stjepana Tomaševića) koji je okrunjen papinskom krunom.

Lovrenović bitno mijenja dosadašnje predodžbe o Crkvi bosanskoj; njoj pribavlja status samostalne Crkve, afirmirajući njezin kršćanski identitet, čime su odbačene tvrdnje i krive spoznaje hrvatske historiografije, kao i današnje neutemeljene invektive ideološkoga establišmenta o dualističkom karakteru Crkve

bosanske. Nadalje, autor jasno pokazuje da je do formiranja samostalne Crkve došlo zbog lokalnoga crkvenog raskola [čiju posljedicu treba tražiti u kasnijem nastanku dviju (lokalnih) kršćanskih konfesija ('vjera rimska' i 'vjera bosanska')], a početak toga procesa seže u vrijeme dislociranja bosanskoga kaptola pod ingerenciju ugarske krune (Đakovo) sredinom XIII. stoljeća. Tako se proces osamostaljivanja Crkve bosanske dogodio u dva koraka, a oni se zapravo mogu promatrati kao jedan, jer je iz prvoga po automatizmu slijedio drugi: slijedeći Leona Petrovića, autor zaključuje da je tada, još uvijek Katolička crkva, postala *akefalna* (obezglavljena), a potom *autokefalna* (samostalna).

S posvemašnjom odgovornošću Dubravko Lovrenović zaključuje da je Crkva bosanska bila kršćanska crkvena institucija, doduše jurisdikcijski neovisna o Rimu, ali nikako nije mogla biti zajednica katarsko-dualističke sljedbe (premda se i danas čuju glasovi nekih simplifikatora o njezinu dualističkom karakteru, ponajprije zbog nepostojanja kulta kralja).

U ovom kontekstu treba upozoriti na pojmovni par takozvanog *bogumilstva* ili *bogumila*, što ih u hrvatsku historiografiju uvodi povjesničar kanonik Franjo Rački (a nešto prije njega, terminološki, bosanski franjevac Ivan Frano Jukić). U osnovi je ovaj pojam posve neprikladan jer se odnosi na pripadnike dualističkoga pokreta u srednjovjekovnoj bugarskoj državi, ali i stoga što su pripadnici Crkve bosanske sami sebe nazivali *krs-tjanima* (iz današnje perspektive, imajući u vidu evolutivnu funkciju jezika, to bi bili zapravo kršćani). Optužbe se za herezu uglavnom mogu svesti samo na područje ekleziologije, jer su nužno nastupile stanovite promjene u hijerarhijskom ustrojstvu, mada se i tu očituju paralelne strukture i službe.

Prevrednujući dosadašnje spoznaje o fenomenu Crkve bosanske, autor se posebno osvrće na »heretizirajuću terminologiju« kojom su označavani njezini

pripadnici; sada postaje razvidno da su takve diskvalifikacije bile ponajviše u službi viših interesa političke naravi, a ne odraz stvarnoga stanja. U trokutu Ugarska–Bosna–Rimska kurija trajno su izmjenjivane optužbe za herezu, već prema okolnostima ili političkim prilikama. Na poseban su način takve optužbe potresale srednjovjekovnu Bosnu zbog njezina crkvenog položaja. Baš i na tom primjeru autor upućuje čitatelja na nejednak položaj pri vrednovanju povijesnih fenomena: »Na povijesnoj sceni bosansko-ugarskih odnosa suprotstavljena su bila *dva nekanonska zahtjeva*: na jednoj strani *Crkva bosanska*, na drugoj *patronatsko pravo* ugarskih vladara. Upravo kroz ovu dioptriju vrijedi promotriti ideološke diskvalifikacije koje su iz Ugarske povremeno upućivane prema Bosni. Jedan nekanonski zahtjev stajao je nasuprot drugomu« (str. 707). U ovome se očituje fenomen različita povijesnog vrednovanja: premda su i Crkva u Ugarskoj (uz pomoć patronatskih prava ugarskih vladara) i Crkva u Bosni bile gotovo jednako neovisne, samo se ovoj drugoj trajno podmeće otpadništvo. Analizirajući u cjelini sve prijepore onoga razdoblja, dobiva se potpuno limpidna slika o tom dijelu prošlosti i njegovim kontroverzama u širem europskom kontekstu.

Uvidajući doista duboko, analitički stare historiografske kontroverze i njihove dosege u današnju političku zbilju, autor upozorava i na položaj i aktualnost današnjega *bogumilskog mita* utemeljenoga na tobožnjoj *bogumilskoj izdaji* (masovnoj konverziji takozvanih bogumila na islam): »Zadnjih godina — s razbuktavanjem rata u BiH — ovaj ideologem je u bošnjačkoj historiografiji i publicistici ponovno oživljen. Najveća štetnost ne ogleda se toliko u njegovoj pseudoznatstvenosti koliko u tome da služi kao podloga za suvremene velikodržavne političke projekte (...)« (str. 356).

Na koncu treba s pravom ustvrditi da je Lovrenovićeva monografija iznimno

vrijedno djelo jer — osim novih spoznaja — obiluje mnoštvom tema i rasprava u rasponu od crkveno-političkih događaja do prepletanja različitih kulturoloških obrazaca istočno-centralne Europe (posebice dvorskih kultura). Doista, veliko i značajno djelo. Slobodno se može reći: *opus magnum et arduum* (= djelo teško i viteško)!

Pohvalu zaslužuje i nakladnik Synopsis koji je knjigu izvrsno uredio pod svim tehničkim vidicima. Zacijelo, rijetke su ovakve knjige u pedantnoj i luksuznoj izvedbi. Osim neznatnih manjkavosti u lektorskom zahvatu, knjizi bi u Prilozima dobro pristajala pregledna i iscrpna kronotaksa, ali i pokraj ovoga prigovora ona ne gubi ni najmanje na svojoj urednosti i cjelovitosti. Žalibože, malo je u nas ovakvih knjiga.

Ladislav Tadić

Željka Znidarčić (ur.), *Liječnik i kvaliteta života*, Hrvatsko katoličko liječničko društvo, Zagreb, 2006, 119 str.

Hrvatsko katoličko liječničko društvo je 2006. godine uredilo i objavilo knjigu naslova *Liječnik i kvaliteta života*. To je ustvari zbornik znanstvenih radova jedanaest istaknutih stručnjaka iz zagrebačkih medicinskih institucija. Riječ je o prikazima iznesenim na tečaju trajnoga usavršavanja liječnika, održanom 27. i 28. listopada 2006. u velikoj dvorani Hrvatskoga liječničkog zbora u Zagrebu. Za čitatelje je vrlo informativno pojašnjenje pojma »kvaliteta života« što ga je u svom uvodu iznijela inicijatorica tečaja i urednica knjige doc. dr. sc. Željka Znidarčić, pojam što su ga drugi autori obradili svaki za svoje područje.

Kvaliteta života je subjektivan doživljaj pojedinca, osjećaj sreće i zadovoljstva svojim životom. Takva se osoba osjeća zdravom, ima osjećaj sigurnosti, živi u zdravom okolišu, zadovoljna je obitelji i društvom, tjelesno je dobro pokretna, nema bolova niti kakve druge nelagode,

može se brinuti sama o sebi, ne osjeća nikakve tjeskobe niti depresije, uživa u svakodnevnim aktivnostima, uključujući svoje redovno zaposlenje. Liječnik bi trebao biti osoba koja zdravom čovjeku pomaže kako da održi i unaprijedi svoje zdravlje i koja pomaže bolesniku, liječenjem i požrtvovnim pristupom, da i u bolesti stekne osjećaj prosudbe zadovoljavajuće kvalitete specifičnog života bolesnika. Sekularni način života, koji se svojom materijalističkom i anarholiberalnom filozofijom gura u sve pore života i u sve dobne skupine, potiče kult tijela, kult vječnoga zdravlja i života, i u svojoj sebičnosti podržava pobačaj i eutanaziju. Nasuprot sekularnoj filozofiji stoji kršćanska vjera koja propovijeda i uči da u životu ima patnji i da ih mora biti, i da ih se ljubavljaju prema bližnjemu, tako i ljubavljaju liječnika prema bolesniku, predanošću, znanstvenim liječenjem, kao i duhovnošću u vlastitom životu, može smanjiti do te mjere da bolesnik ima osjećaj da je njegov život kvalitetan i da poslije dostojanstvenoga umiranja dolazi uskrsnuće u vječni život s usrećujućim Bogom.

Potonjih deset radova iscrpno obrađuje, svaki za svoje područje, temeljeno na znanstvenim zapažanjima, na iskustvu i na etičkim postulatima, sljedeće teme: kvaliteta prenatalnog života; kvaliteta života u predškolskoj dobi, u školskoj dobi; kvaliteta života starih osoba, u kroničnih bolesnika, onkoloških bolesnika, duševnih bolesnika, osoba s invaliditetom; socijalna medicina i kvaliteta života. Posljednje poglavalje odudara od nabrojanih, ono se, aktualno, osvrće na kvalitetu života liječnika: liječnikov studij i posao dugotrajni su i vrlo naporni, često pod stresom dijagnostičkih i terapijskih dilema; on radi bez vremenskog ograničenja, mora učiti svaki dan cijeli život, i u mirovni; nema vremena niti za obitelj niti za prijatelje. Sve ga to čini umornim i frustriranim; to je jedan od razloga što u Hrvatskoj manjka oko četiri tisuće liječnika.